

АХБОРОТ ТИЗИМЛАМИ LOYIHALASHTIRISH BO'YICHA XALQARO STANDARTLAR

Suyarov A.M.

*Samarqand iqtisodiyot
va servis instituti dotsenti*
akramsuyarov@mail.ru

Tursunov E.

*Samarqand davlat universiteti Urgut
filiali Biznesni boshqarish va tabiiy fanlar
fakulteti 3-bosqich talabasi*
telyorbek09@gmail.com

Annotatsiya. Axborot tizimlarini (AT) loyihalash, ishlab chiqish va joriy qilish murakkab jarayon bo'lib, sifat, xavfsizlik, ishonchlilik va moslashuvchanlikni ta'minlash uchun standartlashtirishni talab qiladi. Xalqaro standartlar tashkilotlarga ATni loyihalashda eng yaxshi tajribalarni qo'llash, xarajatlarni kamaytirish va turli tizimlar o'rtasida o'zaro ishlash qobiliyatini ta'minlashga yordam beradi. Ushbu maqolada axborot tizimlarini loyihalash bo'yicha eng muhim xalqaro standartlar va ularning asosiy jihatlari ko'rib chiqiladi.

Tayanch iboralar: axborot xavfsizligi, sifat menejmenti, ta'minot sikli, optimallashtirish, investitsiyalar, metodologiya.

1. ISO/IEC 27000 seriyasi - Axborot xavfsizligi standartlari.

- ISO/IEC 27001:2013 - Axborot xavfsizligi menejmenti tizimi (AHMT): AHMTni o'rnatish, amalga oshirish, qo'llab-quvvatlash va takomillashtirish uchun

talablar belgilaydi. U axborot xavfsizligini boshqarishning kompleks yondashuvini ta'minlaydi va tashkilotlarga axborot xavfsizligi risklarini samarali boshqarishga yordam beradi.

- ISO/IEC 27002:2013 - Axborot xavfsizligi nazoratini amalga oshirish bo'yicha amaliy kodeks: Axborot xavfsizligi nazoratini amalga oshirish bo'yicha tavsiyalar beradi. U ISO/IEC 27001da belgilangan talablarga muvofiq axborot xavfsizligini ta'minlashda qo'llanma vazifasini o'taydi.

- ISO/IEC 27005:2018 - Axborot xavfsizligi riskini boshqarish: Axborot xavfsizligi riskini aniqlash, baholash, davolash va monitoring qilish jarayonini belgilaydi.

2. ISO 9000 seriyasi - Sifat menejmenti standartlari.

- ISO 9001:2015 - Sifat menejmenti tizimi: Sifat menejmenti tizimini yaratish va yuritish uchun talablar belgilaydi. U tashkilotlarga mahsulotlar va xizmatlar sifatini doimiy ravishda yaxshilashga yordam beradi. AT sohasida bu standart AT tizimlarini loyihalash va ishlab chiqishda sifatni ta'minlash uchun ishlatiladi.

- ISO 9000:2015 - Sifat menejmenti tizimining asoslari va lug'ati: Sifat menejmentiga oid asosiy tushunchalar va atamalarni aniqlaydi.

3. ISO/IEC 20000 seriyasi - IT xizmatlari boshqaruvi standartlari.

- ISO/IEC 20000-1:2018 - IT xizmatlari menejmenti tizimi: IT xizmatlarini rejalashtirish, yetkazib berish, boshqarish va takomillashtirish uchun talablar belgilaydi. U IT xizmatlari sifatini va samaradorligini oshirishga yordam beradi.

- ISO/IEC 20000-2:2019 - IT xizmatlarini qo'llash bo'yicha amaliy kodeks: IT xizmatlari menejmenti bo'yicha amaliy qo'llanma beradi.

4. ISO/IEC 12207 - Tizim va dasturiy ta'minot muhandisligi.

ISO/IEC 12207 - bu tizim va dasturiy ta'minot muhandisligi bo'yicha xalqaro standart bo'lib, u dasturiy ta'minot hayotiy siklining jarayonlarini belgilaydi. U dasturiy ta'minotni ishlab chiqish, sinovdan o'tkazish, joriy qilish, qo'llab-quvvatlash va texnik xizmat ko'rsatish uchun umumiy ramka taqdim etadi. Ushbu standart dasturiy ta'minot sifati, ishonchliligi va moslashuvchanligini ta'minlash uchun muhim ahamiyatga ega. ISO/IEC 12207 dasturiy ta'minotni ishlab chiqish va boshqarish uchun aniq va standartlashtirilgan jarayonlarni ta'minlab beradi, bu esa loyiha xarajatlarini kamaytirish va mahsulot sifatini yaxshilashga yordam beradi.

5. COBIT (Control Objectives for Information and Related Technologies).

COBIT (Control Objectives for Information and Related Technologies) - bu IT boshqaruvi va nazorati uchun keng tarqalgan ramka yoki yo'riqnoma bo'lib, u tashkilotlarga IT resurslaridan samarali foydalanish, risklarni boshqarish va moslikni ta'minlashga yordam beradi. COBIT bir necha yillar davomida rivojlanib, hozirda COBIT 2019 versiyasi amalda qo'llanilmoqda. U biznes maqsadlariga erishishda ITning rolini mustahkamlaydi va ITni biznes bilan birgalikda boshqarishga qaratilgan.

6. TOGAF (The Open Group Architecture Framework).

TOGAF (The Open Group Architecture Framework) - bu korxonada arxitekturasini (EA) ishlab chiqish, rejalashtirish, joriy qilish va boshqarish uchun keng tarqalgan va ochiq standart ramka hisoblanadi. U tashkilotlarga biznes maqsadlariga mos keladigan, moslashuvchan va o'zgaruvchan talablarga javob beradigan AT infratuzilmasini yaratishga yordam beradi. TOGAF keng qamrovli metodologiya bo'lib, u korxonada arxitekturasini loyihalarini boshqarish, rivojlantirish va amalga oshirish uchun zarur bo'lgan resurslar, jarayonlar va tavsiyalarni taqdim etadi.

7. ITIL (Information Technology Infrastructure Library).

ITIL (Information Technology Infrastructure Library) - bu axborot texnologiyalari (IT) xizmatlarini boshqarish (ITSM) bo'yicha eng yaxshi tajribalar to'plami bo'lib, u tashkilotlarga IT xizmatlarini samarali yetkazib berish, qo'llab-

quvvatlash va takomillashtirishga yordam beradi. ITIL dunyo bo'ylab keng tarqalgan bo'lib, turli o'lchamdagi va sohalardagi tashkilotlar tomonidan qo'llaniladi. U tashkilotlarga IT xizmatlari sifati, samaradorligi va mijozlarga yo'naltirilganligini oshirishga yordam beradi. Hozirda ITILning eng so'nggi versiyasi ITIL 4 hisoblanadi.

Xulosa

Axborot tizimlarini loyihalash bo'yicha xalqaro standartlar tashkilotlarga sifatli, xavfsiz va ishonchli AT tizimlarini yaratishda muhim rol o'ynaydi. Ushbu standartlar ATni loyihalashda eng yaxshi tajribalarni qo'llashga yordam beradi, xarajatlarni kamaytiradi va turli tizimlar o'rtasida o'zaro ishlash qobiliyatini ta'minlaydi. Tashkilotlar o'z ehtiyojlariga mos keladigan standartlarni tanlab, ularni amaliyotga tatbiq etish orqali AT investitsiyalaridan maksimal darajada foydalanishlari mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Pressman, R. S. (2014). "Software Engineering: A Practitioner's Approach"
2. Elmasri, R., & Navathe, S. B. (2015). "Fundamentals of Database Systems"
3. Chelsea Yang (2021). Why Use Infographics for Education
<https://www.edrawsoft.com/infographics/why-use-infographics-foreducation.html>.
4. Т. С. Масылюк. Инфографика как средство визуализации информации. Методические рекомендации. г. Добрянка, 2017 г.